

Григоріј Сковорода
ХАРКОВСКИ БАСНИ

МАКЕДОНИЈА

литера

www.makedonikalitera.mk

E-mail: makedonikalitera@yahoo.com

makedonikalitera@gmail.com

Григориј Сковорода

Харковски басни

Наслов на оригиналот:

Григорій Сковорода, *Басни Харьковскъя*

Прво издание, 1774

*This book has been published with the support
of the Translate Ukraine Translation Program*

*Оваа книџа е публикувана со поддршка
на програмата за превод „Преведи ја Украина“*

**УКРАЌНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
//ІІІКНИГИ**

© Ленче Тосева, превод.

Сите права се резервирани. Ниту еден дел од оваа публикација не смее да се репродуцира, складира во систем за пребарување или да се пренесува во која било форма или на кој било начин, електронски, механички, со фотокопирање, снимање или на друг начин, без претходно писмено одобрение на издавачот.

Григориј Сковорода

**ХАРКОВСКИ
БАСНИ**

*Превод од украински јазик:
Ленче Тосева*

МАКЕДОНИЈА
литера
Скопје, 2021
МАКЕДОНИЈА

СВЕТОТ СЕ ОБИДУВАШЕ ДА МЕ ФАТИ, НО НЕ УСПЕА!¹

*Подобро е еден разумен и добар човек да биде сакан и ѝочииуван,
оѝколку илјада будали.*
Григориј Сковорода

Григориј Савич Сковорода (1722 – 1794) бил украински филозоф, поет, учител и композитор на литургиска музика. Роден во селото Чернухи во провинцијата Полтава. Бил студент на академијата во Киев, патувал скоро низ цела Европа, знаел многу јазици, меѓу кои грчкиот и хебрејскиот јазик, а ја познавал и древната европска филозофија. Неговото дело има големо значење за развојот и на руската филозофска мисла и воопшто за руската култура. Заради неговиот необичен начин на живот, како и фактот што повеќето од своите филозофски дела ги пишува во дијалошка форма, тој го добил прекарот „Руски Сократ“.

Сковорода е син на горд Козак, а се школувал на Киевскиот колегиум. Предавал поезија, синтакса, грчки и етика на Харковскиот колегиум, а преведувал на латински и грчки јазик. Но ги напушта сите државни позиции за целосно да се посвети на предизвикот, да му служи на својот народ. Учител

---

¹ Надгробниот епитаф на Григориј Сковорода. Три дена пред да почине, тој отишол кај свој близок пријател и му рекол дека дошол за да остане постојано. Секој ден станувал рано и ја напуштал куќата со лопата и на крај се увидело дека тој три дена поминал копајќи си го својот гроб. На третиот ден, тој вечерал, станал и рекол: „Моето време дојде“. Отишол во соседната соба, легнал и умрел.

и филозоф, Григориј Скворода наметнува свој креативен педагошки пристап кон своите воспитаници за кои бил уверен дека преку учењето треба да се развијат како комплетни личности. Неговата мисла извршила силно влијание врз неговите блиски пријатели, како и врз неговите воспитаници кои ги поучувал да бидат корисни за себе, но и за општеството. Тоа негово влијание се препознава во подоцнежните фази од развојот на украинското општество. Сите оние земјопоседници и благородници кои дале свој придонес за формирање на Харковскиот универзитет, биле студенти и пријатели на Скворода. Книжевното дело на Скворода за првпат е објавено во Санкт Петербург, во 1861 година. Пред ова издание, многу од неговите дела постоеле само во ракописна форма.

Григориј Скворода со својата бунтовност и необичност и денес го привлекува вниманието на истражувачите. За советските научници тој бил просветител, анти-свештеник и демократ. Руската верска филозофија на почетокот на 20 век го смета за нејзин иницијатор. Во меѓувреме, модерниот истражувач А. В. Малинов доаѓа до заклучок дека Скворода воопшто немал филозофски систем или филозофска доктрина во строгата смисла на зборот. Според него, тој е мудрец и учител на животот, во чие учење се опфатени филозофски, теолошки како и филолошки проблеми. Мислата на Скворода е протолкувана на различни начини: како еклектична, лабава колекција на идеи (Ф. Кудрински); како строг, рационалистички систем (Александра Јефименко, Х. Тисијаченко); како форма на христијанска мистика (В. Ерн, Дмитро Чижевски); како верзија на христијанскиот платонизам во патристичката традиција (Дмитро Бахалии) и како морална филозофија (Федир Зеленохорски, Иван Мирчук, И. Ивано, Володимир Шинкарук).²

---

² Види во: <http://www.encyclopediaofukraine.com/pages/S/K/SkovorodaHryhorii.htm>

Она по што Сковорода се издвојува од другите негови современици е неговата висока самосвест за независноста на филозофската мисла. Со длабоки и проникливи размислувања за класичната филозофија, без притоа да се приклучува кон црковниот догматизам, тој ја изложува тезата за личното спознание. Спознавајќи се себеси, човекот може полесно да го прифати божјото устројство на светот. За него филозофијата била наука која треба на човекот да му го покаже и расчисти патот до среќата. Двете суштински прашања за кои постојано размислувал, се однесуваат на човекот и на неговата постојана потрага по среќата како врвен идеал, како и за тоа што всушност претставува таа. За него среќата е производ на внатрешниот мир и на рамнотежата на човекот со себе и со светот. Среќата не е производ на материјалните добра како и задоволството што тие го носат, таа единствено зависи од внатрешниот живот на човекот, колку е тој богат. Сковорода е мислител, човек моралист кој само ја толкува реалноста и нејзината светла страна. Толкувајќи ја реалноста, тој всушност ги забележува нејзините негативни страни, оние кон кои човекот многу лесно се приклучува: алчноста, лицемерството, страстите и одбирањето на погрешната страна на патот. Овие негови идеи се вградени како поуки во триесетте басни собрани во книгата „Харковски басни“ во кои преку ликовите на животните и алегорискиот пристап, всушност укажува токму на негативните појави кај луѓето. Тој како автор многу вешто ги користи симболите, метафората и алегијата, со што го наведува читателот на размислување. Но при таквиот пристап тој не дава свои дефиниции или концепти во рамка, кои читателот ќе ги прима како готов производ.

Според истражувачите на неговото дело, понекогаш е тешко да се дешифрира мислата на Сковорода, односно, тешко е да се дофати тоа што тој сакал да го каже. Уживал во противречностите и го оставал читателот самиот да го најде

патот до очигледното. Неговите филозофски гледишта доаѓаат до израз во басните кои сами по себе претставуваат кратки алегорични приказни со силна порака. Во еден свој текст, Сковорода обраќајќи им се на пријателите им порачува да не ја презираат басната, бидејќи таа и параболата се исти. Всушност, во басната и параболата, алегоријата добива своја најпрецизна форма и таму најлесно се препознава и се толкува. Книгата „Харковски басни“ содржи триесет басни, секоја составена од два дела: фабула и *сила*, односно мудра поука. Секоја басна завршува со мисла во форма на наравоучение, што соодветствува целосно со структурата на басните и нивната поучителна функција. Древните мудреци ја имале басната како свој дом, во неа ги криеле сите свои бесценетости, а го покажувале само тоа што е највредно. Овие басни се запишани повеќе од два века, но при нивното читање се воочува нивната актуелност и денес. Алегоријата според своето етимолошко значење упатува на нешто скриено, таинствено и мистериозно, нејзиниот говор е со преносно значење, а се толкува описно. Всушност, пристапот на Сковорода кон филозофското поимање на светот е токму таков, преку преносниот говор да се пренесе вистинската порака. Можеби затоа и неговите басни се најсликовитата форма која го прикажува неговиот пристап кон човекот и светот.

Микрокосмосот на Сковорода се содржи во идејата за дуализмот на природата, едната е духовната природа онаа внатрешната, невидливата, вечната, идеалната и непроменливата парадигма и втората е материјалната, тоа е она надворешното, темпоралното и променливото искуство на човекот. Овие две страни на природата, од кои првата е многу посилен и поблиска до вистината, се соединуваат во еден голем макрокосмос, универзум, а тоа е животот. За човекот, внатрешната природа е душата, а надворешната, телото. Душата е невидливата вечна супстанца, а телото е минливо и распаѓливо. Душа-

та само привремено престојува во телото кое е нејзино попатно прибежиште, за потоа да го напушти и да го остави да се распадне, да исчезне како никогаш да го немало. А таа, бесмртна и лесна, заминува во небесните височини оставајќи трага на земниот свет за човекот во чие тело некогаш престојувала.

Во антропологијата на Сковорода, постојат мотиви карактеристични за руската средновековна мисла. Ова, особено, се однесува на неговото учење за срцето како фокус на духовното и телесното битие на една личност. Влијанието на платонизмот се манифестира во неговото воочување на улогата на еросот во естетските искуства на човекот. Човекот, осознавајќи ја мистичноста во себе, може да се спознае и да го бара и најде своето вистинско место во општеството. Но, трансформацијата на емпирискиот субјект во „вистински човек“ е попречена од волјата, која го вовлекува поединецот во светот на борбата и страдањето. Токму таа „емпириска реалност“ тој ја доживувал како олицетворение на злото. Околу суштината и природата на делото на Сковорода се воделе и сè уште се водат дискусии, особено се разговара за неговиот сил на пишување кој многу повеќе се приклонува кон книжевноста отколку кон филозофијата. Всушност, неговите идеи и размисли не се организирани системски во текст или во книга, туку се расфрлени низ дијалозите во неговите басни, писма и низ сликите во неговата поезија.

Иако не постои остра разлика помеѓу книжевните и филозофските дела на Сковорода, неговата збирка од 30 стихови (составена од 1753 до 1785 година) со наслов „Тажна божествена песна“ (Градина на божествените песни), неговите десетина песни, неговата збирка од 30 басни (составена помеѓу 1760 и 1770 година) со наслов „Басни Харковскија“ (Харковски басни), неговите преводи на Цицерон, Плутарх, Хорациј, Овидиј и Муретус, како и неговите писма, напишани претежно на

латински јазик, главно се групирани во категоријата книжевни дела. Некои од неговите песни стануваат широко познати и денес се дел од украинскиот фолклор.

Во своите филозофски гледишта, Сковорода е многу близок до Спиноза и неговите пантеистички сфаќања кои го идентификуваат Бог како највисоко суштество, а природата како наша универзална мајка. Интересен е неговиот пристап кон паганството, бидејќи тој не покажува нетолерантен однос кон него, туку напротив, го доживува како период низ кој човекот неминовно морал да помине, за да се подготви да го прими христијанството. Во неговото учење космосот има троделна структура, односно се состои од три света – макрокосмосот (универзумот), микрокосмосот (човекот) и еден вид „симболичен свет“ што ги поврзува големите и малите светови, а тоа поврзување може да се направи со помош на свети писанија како што е Библијата, на пример. Секој од овие светови се состои од „две природи“ – видливи (создадени) и невидливи (божествени), материја и форма. Во односот кон себе, Сковорода бил бескомпромисен и можеби затоа постигнал целосна хармонија меѓу учењето што го проповедал и сопствениот живот. Преку својот личен пример, но и преку доктрината што ја наметнувал, Сковорода извршил големо влијание врз читателите кои ги наведувал да се свртат кон себеси, да размислуваат за себе и подобро да се спознаат. Тоа е единствениот пат кој води до среќата, лична и колективна.

СОДРЖИНА

Ана Витанова-Рингачева: Светот се обидуваше да ме фати, но не успеа.....	5
Драг пријателе!.....	11
Пци.....	15
Враната и зеленушката.....	17
Чучулиги.....	19
Главата и телото.....	20
Зеленушката и биљбиљчето.....	21
Запчаниците на часовникот.....	22
Орелот и страчката.....	23
Главата и телото.....	25
Мравката и свињата.....	26
Двете кокошки.....	28
Ветерот и филозофот.....	30
Белегијата и ножот.....	32
Орелот и желката.....	33
Утот и дроздот.....	34
Змијата и жабата.....	35
Жаби.....	36
Двата скапоцени камења: дијамантот и смарагдот.....	38
Песот и кобилата.....	39
Лилјакот и двете пилиња – на грлицата и на гулабот.....	42
Камилата и еленот.....	44
Кукавицата и косот.....	45
Бүништето и дијамантот.....	48
Кучето и волкот.....	50
Кротот и рисот.....	52
Лавот и мајмуните.....	55
Штуката и ракот.....	57
Пчелата и стршенот.....	59

Кошугата и крмнакот.....	62
Старицата и грнчарот.....	64
Славејот, чучулигата и дроздот.....	66

**Григориј Сковорода
ХАРКОВСКИ БАСНИ**

Издавач
МАКЕДОНИЈА
либџера

Скопје

www.makedonikalitera.mk

<https://www.facebook.com/makedonikaknigi/>

E-mail: makedonikalitera@yahoo.com

makedonikalitera@gmail.com

Тел.: +389 (0)2 2722 820; +389 (0)70 384 583

За издавачо̄т

Нове Цветаноски

управител и главен уредник

Превод од украински јазик

Ленче Тосева

Предговор

Ана Витанова-Рингачева

Лекџура

Елена Саздовска

Изведба на корица̄та и ликовно уредување

Ленче Тосева

Компјутерска подготовка за печат̄

МАКЕДОНИЈА
либџера

Печат̄

Печатено во Македонија

Печатница Графо ден

Скопје, 2021

Тираж: 500 примероци

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“,
Скопје

821.161.2-32

СКОВОРОДА, Григориј
Харковски басни / Григориј Сковорода; [превод од украински јазик
Ленче Тосева]. – Скопје : Македоника литера, 2021. – 78 стр. ; илустр., 21 см

Превод на делото: Басни Харьковскыя / Григорій Сковорода. – Фусноти
кон текстот

ISBN 978-608-160-2

COBISS.MK-ID 55289349
